

GRIGORE ANTIPA – UN OM AL DATORIEI

Iorgu PETRESCU¹
iorgup@antipa.ro

MOTTO: „*Totul pentru
țară, nimic pentru noi*”
(Grigore Antipa)

ABSTRACT: Grigore Antipa, zoologist as training, turned out to be an equally brilliant economist and diplomat, royal adviser, founder of institutions, totally involved in all the duties he received, from the organization of State fisheries, regulation of Danube stream, to the securing national wealth during the enemy occupation during the First World War, to the related counselors for signing external economic talks, to the attempts to recover the debts contracted by other states to Romania.

KEYWORDS: Grigore Antipa, securing, enemy occupation, recover

Din prodigioasa carieră științifică și socială a marelui savant Grigore Antipa, de la a cărui naștere am aniversat anul acesta 150 de ani, este mai puțin cunoscută perioada ocupației capitalei de către trupele dușmane în Primul Război mondial.

Este cunoscut faptul că Grigore Antipa nu și-a scris memoriile. Singurele mărturii legate de acest subiect le descoperim în scrierile altora.

Ștefan Negrea menționează în biografia „*Pe urmele lui Grigore Antipa*” doar în treacăt, în următoarea notă: „*În 1917, aflînd că niște ofițeri din trupele de ocupație au ridicat noaptea din depozitele Academiei sute de manuscrise din secolele XIV-XVIII, Antipa a intervenit imediat pe lângă mareșalul Mackensen, obținându-le îndărăt*”.

Iar Lucian Boia, în cartea *Germanofilia* spune: „*S-a spus despre el ca a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-i aprovizioneze pe germani. El însuși și*

¹ Cercetător științific gr. I la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, membru titular al Diviziei de Istoria Științei a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

susținătorii lui afirmă că, dimpotrivă, a asigurat hrana românilor. Desigur că s-a străduit să facă și una și alta, și e de presupus că în condițiile date nu s-a descurcat chiar atât de rău”. „Mackensen, noteaza Lupu Kostaki, pentru a arăta întreaga sa dorință de a conlucra cu românii, în ordonanța ce a dat relativă la pescărie, a dat în acel serviciu toată precăderea domnului dr. Antipa. Ce bine a făcut! Rezultatul vorbește: s-au pescuit 7–8.000.000 kg peste”, 1,8–2 milioane trimise peste graniță, restul pentru populație. Orice s-ar zice, acest mic vanitos era un excelent organizator.”

Antipa a primit la prezentarea sa la Ministerul de Război, cu ocazia începerii conflagrației mondiale, însărcinarea de a face parte ca membru în comisia internațională.

Diversi îl acuză pe Antipa de colaboraționism în această perioadă, bazându-se mai mult pe ceea ce scriau ziarele diverselor partide.

Dincolo de toate aceste accente puse cu rea intenție sau neștiință, rămân până la urmă faptele, unele dintre ele consemnate în diverse memoriile ale contemporanilor.

George D. Nedelcu, în „Justiția română sub ocupațiune” pomenește că în martie 1917, „cu incuviințarea administrației militare din România, conducerea ministerelor de mai jos a fost luată între alții, drept garanți și de Antipa pentru Ministerul Domeniilor”. „D-l Gr. Antipa, vorbind după D-l Lupu Kostaki, a spus că are pregătit deja, în ceea ce privește pe ministerul domeniilor, un proiect de lege după sistemul german, și că în bugetul ministerului domeniilor va putea realiza economii însemnate, reducând toate sinecurile. ... pe drum, d-l Oscar Kiriacescu mi-a explicat prezența la ședință a d-lui Antipa. D-l Kiriacescu fiind prea ocupat și neputând să vadă și de lucrările ministerului, delegase, la rândul său, printr-o decizie, pe d-l Antipa cu funcțiunile de secretar general al acestui minister. D-l Antipa, dar, nu reprezintă guvernul legal în administrarea ministerului domeniilor.”

Alexandru Marghiloman, în „Note politice”: „S-a cerut lui Oscar Kiriacescu, Lupu Kostake și Antipa să semneze o declarație de fidelitate împăratului și de executarea ordinelor care le vor fi date. Kiriacescu a obiectat că ar trebui cel puțin să fie stipulat că aceste ordine nu vor fi altele decât cele ce le-ar putea da Guvernul român. Lupu Kostake și Antipa s-au dus să consulte pe Carp, care le-a spus să nu semneze nimic”. „Antipa a cerut mai ales regularea traficului pe Dunăre și deducerea plăței recoltei 1918 și a animalelor rechiziționate asupra circulației Băncii Generale. ... Ca un ecou îmi sosește o telegramă dela Antipa, care crede că Miercuri (mâine) vor pleca cea

mai mare parte din trupele de ocupare și că trebuiesc luate măsuri pentru a se avea pe frontieră elementele militare necesare, spiritele fiind foarte agitate. Telegrafiez lui Antipa că n'am și că trebuie cerută autorizare dela Mackensen pentru ridicarea a 4000 de jandarmi și să se reconstitue câteva regimente din cele ale căror depozite aparțin teritoriului ocupat. Antipa n'a primit niciodată telegrama prin care-i anunțam retragerea mea. Cum era trimisă la 24 Oct. înainte de ședința Camerei, deci înainte de formarea noului guvern fusesem deja deposedat de putere; desigur din ordinul Palatului. 30 Nov. (13 Dec.) Antipa, pe care-l convocasem condițional dacă ar voi să intre în viața politică, vine să-mi mulțumească cu efuziune. Vrea însă să se consacre numai științei. Tirania lui Brătianu merge până acolo, încât Academia voind să ofere un prânz, Brătianu a impus condiția ca prezidentul Negruzzi să nu ia cuvântul, iar Antipa și Duiliu Zamfirescu să stea acasă și ca Babeș și Bianu să nu deschidă gura., afară doar ca să mănânce, bănuiesc”.

În 28 aprilie 1917 se instaura Asociația Economică Română, condusă de maiorul Praschma, directorul staffului regimului de ocupație economică, consiliul de conducere include pe Antipa ca administrator șef al Ministerului Agriculturii, Lupu Kostake a funcționat ca o legatură între regimul economic de ocupație și administrația română. Antipa a accentuat nevoile populației (Mayerhofer, 2016).

Charles Upson Clark, „Greater Roumania”, referindu-se la Antipa: „Antipa, distins biolog, a acceptat postul de Ministru al Agriculturii în ministerul format la București sub administrația Germană, pentru a proteja mai bine interesele țării. A fost atât de ultragiut de fărădelegile sistemului German de rechiziționare încât a mers într-o zi la Mackensen și i-a spus: Mareșale, studiile mele biologice m-au făcut familiar cu orice organism viu pe care Natura le-a creat pentru scopul de a se hrăni cu organisme mai mici; dar nici una nu a fost mai cu succes în sugerea sucurilor victimei sale precum mașina de rechiziție a voastră în drenarea sângelui vieții țăranului român”.

Mircea Paucă „Mi-am retrăit viața” Cap. XI Grigore Antipa în intimitate: „Misiunea pentru care fusese lăsat în teritoriul ocupat l-a obligat să aibă dese intrevederi cu feldmareșalul Mackensen, comandantul trupelor de ocupație. Acesta i-a lăsat ca amintire o fotografie (astăzi într-un înaintat stadiu de degradare) care îl arată călare în fața Muzeului de la „Șosea”, însoțit de doi aghiotanți și urmat de o escortă, tot călare. Fotografia, executată în 5.03.1918, îi este trimisă la 21.?.1919, având pe verso cuvintele: „Cea mai bună mulțumire pentru exemplarul lucrării asupra Muzeului de Istorie

naturală, oferit mie cu cea mai mare prietenie și pentru mine la cel mai înalt grad valoroasă” (ss) Mackensen.

„Trec peste amănuntul care astăzi poate fi considerat minor – acela de a determina pe Mackensen, comandantul trupelor germane, să ordone bulgarilor restituirea moaștelor Sf. Dumitru, furate de la Mitropolie și arhivele ridicate de la Academie, și să nu transporte la Sofia colecțiile și instalațiile Muzeului său”.

Raportul lui Grigore Antipa către Academia Română despre activitatea sub ocupația germană din 1918: *„Memorii, proteste, intervenții personale, rugăminți, etc, erau mijloacele zilnice pentru a salva ceva mai mult pentru țară, îmbrăcăminte, încălzit, etc. Astfel că am fost în stare – contrar afirmațiilor tendențioase din ziarul Viitorul – să fac ca dintr’o producție de pește de 11.499.000 kg (pana la 1 Aprilie 1918) să se exporte numai 839.000 kg ear restul să fie lăsat pentru consumațiunea din țară” ... „Ca gerant am luptat pentru readucerea vieții normale și reînceperea lucrului la țară, pentru reconstituirea tuturor ramurilor de producție și a gospodăriilor devastate de trupe, pentru oprirea devastării pădurilor, pentru producerea de venituri domeniiale care trebuiau să alimenteze bugetul statului de unde să se poată ntreține întreaga administrație română, pentru repunerea în funcțiune a instituțiilor care ocrotesc munca națională, ca Consiliul superior al Agriculturii și Camerele de Comerț, etc. Mai mult încă, chiar în primele zile am obținut readucerea în țară a 48.000 prizonieri țărani, care – pe a mea răspundere – au fost lăsați liberi la ogoarele lor și pe care cu siguranță foamea ii-ar fi pierdut pe jumătate dacă rămâneau în lagărele din Germania”...*

„La venirea guvernului Marghiloman am încetat a mai gera Ministerul Agriculturii și am fost numit prin decret Regal delegat tehnic la tratativele de pace unde am luat parte la negocierile generale si Convenția vânzării cerealelor .. De la semnarea pazei am fost numit Comisar al guvernului întărit cu o plenipotență din partea MS Regelui, pentru a negocia și a aplica conviențele economice In această calitate am negociat vânzarea vinului și a țuicei cum se știe dobândind prețuri foarte urcate ... au fost salvate de la rechiziție motoarele si țăvile de aramă de la băile Govora, acoperișul de aramă de la catedrala din Târgoviște, fabrica de conserve Staicovici, și multe alte fabrici care erau gata să fie demontate au fost salvate una după alta ș.a.m.d. ... tot în calitate de comisar al guvernului am fost însărcinat să negociez condițiile predării administrației țării în mâinile guvernului român ... condițiile grele ce căutau a ni le impune în unele chestiuni refuzul nostru”.

Grigore Antipa primește o scrisoare de la Presedinția Consiliului de Miniștri de la Iași în 5 iunie 1918: „*Domnule Doctor, Am onoarea a vă aduce la cunoștiință că Majestatea Sa Regele prin Decretul No 1372 din 5 Iunie a.c., a binevoit să vă numească Președintele Consiliului economic al Direcțiunei Generale Economice. Președintele, Al. Marghiloman Secretarul Consiliului, Domniei Sale Domnului Dr. Gr. Antipa*”.

Este însărcinat de guvernul Brătianu să recupereze datoria Germaniei în note către Banca Generală a României, datorie din perioada 9 dec. 1915–22 feb. 1916. A dus tratative ca persoană privată „*A rămas ca îndată ce voi avea consimțământul guvernului român, să reluăm firul convorbirilor și să pregătim negocierile oficiale. De oarece până azi nu am fost înștiințat că s'ar fi luat vreo hotărare de guvernul nostru am fost nevoit a întrerupe orice fel de corespondență în această chestiune și astăzi- după 4 luni- nu mai pot ști care ar fi dispozițiunile de la Berlin. Primiți vă rog, Domnule Ministru asigurarea distinsei mele stime și considerațiuni. București, 16 decembrie 1925, Dr. Gr. Antipa*”

Rămas în București va primi diverse rugăminți de la personae cunoscute de a le proteja avutul. Iată o scrisoare a lui Vasile Pârvan din 21 ian. 1920:

„*După atâta timp de adăpostire, te rog în sfârșit să dai omului care-ți aduce aceasta, voia de a lua înapoi cușorul, pe care ți l-a adus spre apărare de rechiziții sunt acum mai bine de trei ani. Țin să-ți mulțumesc cu acest prilej, atât eu, cât și în numele soacrei și cumnatei mele, pentru bunătatea ce ai avut de a ne face prețiosul serviciu prietenesc...*” (Arhiva Muzeului Național de Istorie naturală „Grigore Antipa”).

Antipa publică în 1940: „*Rolul Academiei Române în combaterea campaniilor de ponegrire a poporului român*”.

„*Niciun popor de pe întreaga suprafață a Globului nu a fost mai ponegrit ca poporul român. Neadevăruri patente, insinuări tendențioase etc. s-au strecurat de mai bine de o jumătate de secol în literatura beletristică și științifică din toate țările, în cărțile cele mai răspândite de informațiuni, enciclopedii, descrieri de călătorii, ghiduri etc., în descrieri geografice, științifice, ziare ș.a.m.d. Toate acestea în scopul de a arăta lumii civilizate că în mijlocul Europei trăiește un popor inferior, cu apucături sălbaticе, incapabil de a se guverna singur și de a-și civiliza țara în care locuiește*”.

Bibliografie:

- [1] Boia, L., *Germanofilia, Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2009, 85–88.
- [2] Clark, C. U., *Greater Roumania*, 1922, 1–477.
- [3] Mayerhofer, L., *Makink friends and foes: occupiers and occupied in First World War Romania, 1916–1918* în: Jones, H., J. O'Brien & C. Schmidt-Supprian Eds. *Untold War New Perspectives in First World War Studies*, 2016, 119–149.
- [4] Marghiloman, Al., *Note politice*, vol. 3, 1917–1918, 1927 Editura???, localitatea???, anul apariției??? 1–576.
- [5] Nedelcu, G. D., *Justiția română sub ocupațiune*. 1923, 1–426.
- [6] Negrea, Șt., *Pe urmele lui Grigore Antipa*. Editura Sport-Turism, 1990, 1–263.
- [7] Paucă, M., *Mi-am retrăit viața*, Editura???, localitatea???, 1998, 192–196.